P.C. Hooftprijs

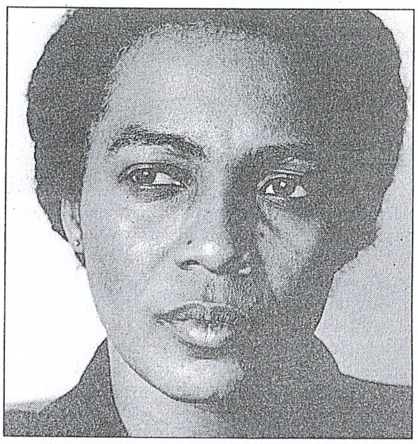

Aan de Surinaams-Nederlandse auteur Astrid H. Roemer (Paramaribo 1947) zal op 19 mei 2016 als eerste Nederlandstalige Caribische auteur de prestigieuze Europees Nederlandse P.C. Hooftprijs voor literatuur worden uitgereikt. Roemer is een auteur die op een langdurig, veelzijdig en kwalitatief uitzonderlijk oeuvre kan bogen.

Aan de Surinaams-Nederlandse auteur Astrid H. Roemer (Paramaribo 1947) zal op 19 mei 2016 als eerste Nederlandstalige Caribische auteur de prestigieuze Europees Nederlandse P.C. Hooftprijs voor literatuur worden uitgereikt, een prijs die in 1947 werd ingesteld bij de driehonderdste sterfdag van deze veelzijdige Nederlandse Renaissance-auteur. De jury kiest een auteur die op een langdurig, veelzijdig en kwalitatief uitzonderlijk oeuvre kan bogen. Met haar nominatie volgt de Nederlandstalige literatuur - eindelijk - de weg die de Engels- en Franstalige literaire jury's al sinds een aantal jaren bewandelen door ook auteurs van buiten de beschermde dijken te bekronen. Zo ging de Booker Price in 2015 naar de Jamaicaanse auteur Marlon James.

DOOR WIM RUTGERS

Astrid H. Roemer heeft met een klein dertigtal boeken een flink en veelzijdig, zij het kwalitatief gezien wisselend, oeuvre bij elkaar gepubliceerd met poëzie, toneelteksten en vooral proza in diverse vormen als kortverhaal, novelle, essay, een aantal omvangrijke romans en een geromantiseerde autobiografie. In haar werk weerspiegelt zich een belangrijke ontwikkeling van de (Nederlands) Caribische literatuur in haar totaliteit: van sociaal engagement naar meer persoonlijk werk en van traditionele vormgeving naar experiment, waarbij ze zich veel uitgesprokener aansloot bij de zwarte Caribische en Noord-Amerikaanse literaire ontwikkeling dan bij Europese stromingen. Ze gaf daarnaast aan bewegingen als het witte feminisme de zwarte variant van het 'womanism'. Met haar 'écriture féminine' gaf ze een traditioneel Europees genre als de historische roman een vrouwelijke vorm en inhoud met een geheel eigen metaforiek.

Zwarte poëzie

De jonge Astrid H. Roemer debuteerde in 1970 onder het pseudoniem Zamani met een dichtbundel zwarte poëzie, 'Sasa; mijn actuele zijn' met felle maatschappijkritische gedichten als oproerkreten, waarin bijvoorbeeld 'ode aan Curaçao' over de revolte van dertig mei 1969 de versregels: „verschroei ze / laat ze levend branden / werp zwarte as in / blanke gaten / werp witte lijken in / zwarte zee / Curaçao spuug vuur / braak vuur / breng geen olie aan / een blankenmonopolie." Dat soort teksten vonden schrijvers én lezers in die dagen prachtig: „Wij belijden vol trots onze afkomst van Afrikaanse Negers, onze historie van vrijgevochten slaven en ons zijn als 'zwarte Surinamers'."

Na vijftien verschenen de twee nieuwe dichtbundels 'En Wat Dan Nog' (1985) en 'NoordzeeBlues' (1985) met 'liederatuur', een tussenvorm van geschreven en orale literaire vormen, zoals Roemer deze poëzie zelf karakteriseerde. Deze gedichten vol zwart-feministische 'lesbiek' heeft aanvankelijk nationalisme zich verwijd tot een algemeen zwart bewustzijn: „be black and be proud / brult de panter in Afrika / uhuru, jankt mijn ziel / white christmas lord a wonderful white world / rinkelt santa claus in het westen / uhuru, jankt mijn ziel." De gedichten zijn hard, grimmig, soms cynisch naar inhoud, en naar vorm sterk retorisch met zijn particuliere lettergebruik en de talrijke herhalingen van complete verzen en strofen.

Een volkomen andere stem klinkt uit haar laatste poëzie, 'Miauw' (2001) en 'Afnemend' (2012) vol taalspel, ironie en zelfreflectie. Geconcentreerd taalgebruik en geraffineerd aangebrachte dubbele bodems verdichten wat aanvankelijk slechts een prozaïsche situatiebeschrijving lijkt tot poëzie. Toch is de poëzie in mijn ogen niet meer dan een zijweg in het totale oeuvre, waarin het proza een hoofdrol vervult.

Haar kleine novelle 'Waarom zou je huilen mijn lieve lieve' (1976) werd het eerste boekje dat ik ooit voor de krant mocht recenseren. Het is een traditioneel, treurig makend verhaal over een lotenverkoper die met het laatste niet verkochte lot de honderdduizend wint, maar ... het lot wordt in haar armoedige woninkje door de ratten opgegeten. Armoede is hardnekkig.

Astrid H. Roemer (die H. hoort er op wens van de auteur sinds een aantal jaren nadrukkelijk bij) debuteerde in eigen beheer, publiceerde bij Uitgeverij In de Knipscheer die nu dus een 'P.C. Hooftprijs'- winnaar in zijn stal heeft, en verruilde vervolgens de ene uitgever voor de ander. Zo veelzijdig als haar oeuvre, zo gevarieerd zijn haar contacten met uitgeverijen.

Migratie

In Suriname werd rond de grote migratiestroom vanuit Suriname naar Nederland in het zicht van de naderende onafhankelijkheid in 1975, het nostalgische heimweeverhaal 'Neem mij terug Suriname' (1974) veel gelezen, ook door middelbare scholieren. Na de militaire coup in 1980 herschreef Roemer het verhaal als 'Nergens ergens' (1983) toen door de decembermoorden in december 1982 remigratie onmogelijk leek geworden.

Tussen twee citaten uit het begin en het einde van 'Neem mij terug Suriname' speelt zich het thema af: „In Holland zijn is alles hebben en van binnen langzaam sterven." En: „Om in Holland, de hemel voor Surina-

Trilogie

De tweede en definitieve doorbraak in Nederland kwam met haar bekende trilogie over de recente geschiedenis van het Suriname rond en na de militaire coup van Desi Bouterse en zijn sergeanten en de nasleep met een onmogelijke toekomst van dat land zonder een definitieve verzoening met de lugubere decembermoorden.
Aan de hand van een uitvoerige familiegeschiedenis beschrijft Roemer in drie romans in drie jaar tijd de recente historie van Suriname. Het eerste deel, 'Gewaagd leven' (1996) beschreef de jaren tachtig van het militaire bewind, de tweede roman, 'Lijken op liefde' (1997), was een toekomstroman die Suriname aan de vooravond van de eenentwintigste eeuw beschreef. Het derde deel, 'Was getekend' (1998) omvat een veel langer tijdvak en gaat terug naar de nog onschuldige jaren vijftig met zijn overgang van koloniale tijd naar intern zelfbestuur en de binnenlandse politiek met zijn desastreuze welvaartsplannen, de naderende onafhankelijkheid en de corruptie daarna, de militaire dictatuur en de gevolgen daarvan, die al in de vorige delen beschreven waren.
Zo vormen de drie delen samen een beschrijving van Suriname gedurende de hele tweede eeuwhelft, al moet gezegd worden dat de politieke gebeurtenissen niet meer dan decor- en sfeerbepaler van de beschreven familieverwikkelingen zijn. In deze trilogie is het technische schrijftalent van Roemer volledig aanwezig en inhoudelijk imposant door haar morele boodschap, met de taal zélf als het centrale gegeven: „Je kan zo verliefd zijn dat je naar rozen gaat ruiken, maar als je het niet in woorden onderbrengt, verdort het gevoel." Schrijven en spreken - literatuur - dient bij Astrid H. Roemer om talig waarheid te vinden en te tonen.

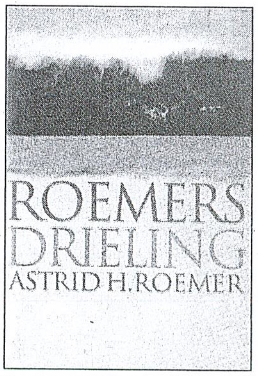

Tussen 1996 en 1998 schreef Astrid Roemer haar trilogie, 'Gewaagd leven' (1996), 'Lijken op Liefde' (1997) en 'Was Getekend' (1998). In 2001 werden de drie romans gebundeld tot één boek.
FOTO WERKGROEP CARIBISCHE LETTEREN

voor Roemer

De jonge Astrid H. Roemer debuteerde in 1970 onder het pseudoniem Zamani met een dichtbundel zwarte poëzie, 'Sasa; mijn actuele zijn'. Daarin wijt ze ook een fel maatschappijkritisch gedicht aan Curaçao. FOTO ARCHIEF

opengetrokken', zoals ze dat zelf interpreteerde. De roman beschrijft de positie van een in Nederland wonende Surinaamse vrouw in haar groei naar emancipatie. Vier delen van elk drie hoofdstukken symboliseren samen de jaargetijden en de maanden, waarbij lente en herfst in Nederland, de kleine en grote droge tijd en de grote en kleine regentijd in Suriname omspannen. Groei en oogst, droogte en regen lopen bovendien parallel met vroeger en nu, jeugd en volwassenheid. Samen vormen ze de tijdssymboliek voor het leven van een mens, geplaatst tegen de achtergrond van een periode in de ontwikkeling van het land Suriname zelf: de tijd voor de onafhankelijkheid in 1975 en eenzelfde periode van tien jaar daarna, inclusief de militaire coup. Deze uiterlijk rationele, want bedachte, structuur wordt vervolgens ingevuld met een scala van fragmenten waarin de verteller vooral aan de emotionele leesbeleving appelleert.

Astrid Roemer heeft zich met deze twee romans ontwikkeld van Surinaams sociaal realisme, via de migrantenroman en het opkomen voor de rechten van de Surinaamse vrouw tot een sterke stem voor de verdediging van de minderhedenproblematiek in Nederland, waarin ze als strijdbare zwarte feministe in de voorste linies staat. Ze is de weg gegaan van diverse Surinaamse auteurs die langzamerhand losraken van hun Surinaamse vaderland: haar thematiek en de uitwerking daarvan wordt gezien vanuit haar optiek in Nederland, niet meer zoals het in Suriname zelf gebeurt. Ze sluit aan bij wat er leeft bij de minderheden in Nederland. Haar ontwikkeling maakt duidelijk dat er langzaam maar zeker twee soorten Nederlands-Caribische literatuur ontstaan: één in het Caribisch gebied zelf die gericht is op het eigen land, en één als minderhedenliteratuur in Nederland met een eigen thematiek.

Voor deze bijdrage heb ik gegevens van mijn eerder geschreven recensies en artikelen uit kranten, tijdschriften en boeken gebruikt.

mers, te zijn, hoef je niet eens te sterven. Een geldig paspoort. Een vaccinatiebewijs. Een kleine vijfhonderd gulden." Maar ook en tenslotte: „Holland heeft mij uitgehold. Suriname moet mij vullen. (...) Vul mij Suriname! Vul mij! Neem mij terug, Suriname!"

Maar als Astrid Roemer een kleine tien jaar later, na de coup en de decembermoorden het verhaal herschrijft in 'Nergens ergens' luidt de oplossing totaal anders: „Ik heb een haat-liefde verhouding met Suriname. Haat omdat de geschiedenis laat zien hoe ik er terecht ben gekomen. (...) Toch houd ik van Suriname omdat ik er geboren ben. (...) Holland is zeker kwetsend. (...) Na vijf generaties van legitieme onderdrukking mag ik toch zelf mijn moederland uitkiezen. Ik heb gekozen voor Holland, zelfs al kiest Holland niet voor mij." 'Nergens ergens' is veel meer een Nederlandse minderheden-roman geworden dan een Surinaamse migratieroman. De droom is voorbij.

Zwart feminisme en lesbisch bewustzijn

De eerste doorbraak naar een Europees Nederlands lezerspubliek kwam met 'Over de gekte van een vrouw, een fragmentarische biografie' (1982) en het in mijn ogen interessanter 'Levenslang gedicht' (1987). In haar experimentele roman 'Over de gekte van een vrouw' zocht ze naar de 'grenzen van vrijheid en naar de leefruimte van een aantrekkelijke creools-Surinaamse vrouw in het Paramaribo van vlak na de Tweede Wereldoorlog'. „Vrouwen gaan te gronde door het dominante masculien maatschappelijk normbesef dat het vrouw-zijn ontkent." Naar inhoud en vorm vernieuwt dit boek de Nederlands-Caribische literatuur door het aansluiten bij het zwart-feminisme, geïnspireerd door African-American auteurs. In 'Levenslang gedicht' verwoordde ze haar 'verbijstering over gewelddadig sterven, een serenade op het samenleven in haar intimiteit, waarbij alle registers van mijn emotioneel kunnen zijn

Autobiografie

Na de kennelijke uitputtingsslag van de trilogie werd het aanvankelijk stil rond haar persoon, tot in 2004 haar uitvoerige geromantiseerde autobiografie 'Zo lang ik leef ben ik niet dood, een autografisch proces' uitkwam met een viertal hoofdthema's: het privé leven; filosofietjes en ideetjes over van alles en nog wat van de koude en de warme grond over Nederland en Suriname; politiek maatschappelijke aspecten als racisme, kolonialisme en neokolonialisme, onderwijs en minderheden, en de periode van haar 'partijpolitieke flirt' bij Groen Links. Ten slotte gaat er veel - gelukkig - in deze autobiografische herinneringen over literatuur en schrijverschap, over medeauteurs, over het literaire leven en relaties met uitgevers en critici, het literaire congrescircuit en het prijzencircus en vooral en over de eigen boeken en het schrijven, de aanleiding en de omstandigheden, de keuzes en de uitwerking, de thematiek en de auteursintentie. 'Zolang ik leef ben ik niet dood' gunt de lezer een kijk in de keuken, waarbij ze over

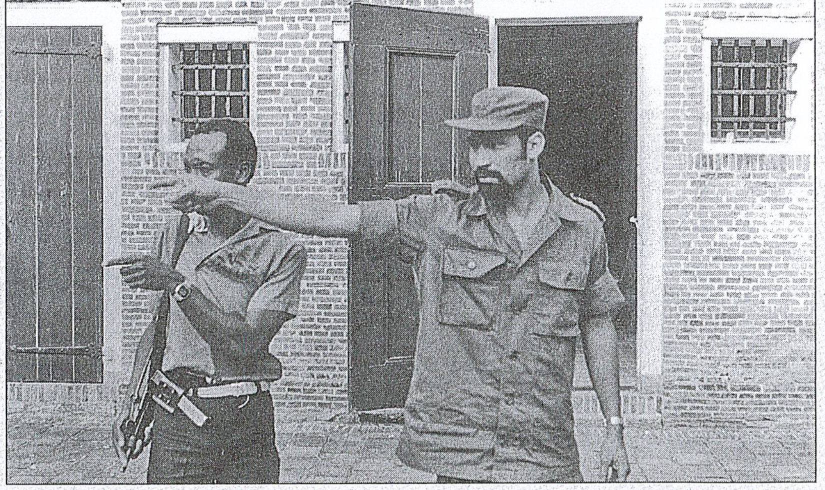

Met het ouder worden steekt van tijd tot tijd, impliciet of expliciet, het heimwee de kop op in de vraag naar de juistheid van de gemaakte keuze tussen Suriname en Nederland. „Wie zou ik toch zijn geworden als ik in Paramaribo bij mijn bloedverwanten was gebleven?", zo vraagt Roemer zich af. FOTO ARCHIEF ANP

haar manier van werken verhelderende uitspraken doet: „Ik kan dagen, weken, maanden en misschien een heel jaar zijn zonder een woord te spreken. Vooral voor mijn werk als literair auteur is niet-spreken een absolute voorwaarde. Ben ik bezig met een roman dan bén ik ook helemaal van de roman." Tenslotte wordt deze auteursvisie op het werk weer verbonden met de persoonlijke situatie in de niet uit te roeien onzekerheid van de migrant: „Wie zou ik toch zijn geworden als ik in Paramaribo bij mijn bloedverwanten was gebleven?" Met het ouder worden steekt van tijd tot tijd, impliciet of expliciet, het heimwee de kop op in de vraag naar de juistheid van de gemaakte keuze tussen Suriname en Nederland en het besef van de migrantenervaring: „Ik mag dan wel het verlangen naar mijn geboorteland kwijt zijn geraakt - eigenlijk ben ik gewoon het zicht op Suriname & Surinamers kwijt - maar het gevoel dat ik onderweg ben heb ik behouden."